

Nr 893

Av herr Ohlin m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 125, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1965/66 m. m.

(Lika lydande med motion nr 761 i Första kammaren)

Finanspolitiken måste bedömas inte minst med hänsyn till den verkan på den samhällsekonomiska balansen, konjunkturutvecklingen och penningvärdets utveckling samt dess betydelse för den ekonomiska dynamiken. Här skall till en början uppmärksamhet särskilt ägnas åt balansproblemen och inflationen, vilken hotar att bli en allt allvarligare kräftska i vårt ekonomiska system. Det är uppenbart att finanspolitiken vid sidan av bl. a. penning- och kreditpolitiken har att spela en mycket betydelsefull roll när det gäller att hålla inflationen under kontroll och undgå en så allvarlig försämring av penningvärdet som den vårt land upplevt under efterkrigstiden. Regeringen synes tyvärr vara beredd att acceptera den som ofrånkomlig, men vi vänder oss bestämt däremot.

För att ett övertryck inom samhällsekonomin med en överdriven högkonjunktur skall kunna undvikas, gäller det att motverka en alltför långtgående stegring av den totala efterfrågan på varor och tjänster i pengar räknat. Under en försvagad konjunktur blir uppgiften givetvis den motsatta, för att man skall kunna förebygga arbetslöshet och ett långsammare ekonomiskt framåtskridande än det eljest möjliga.

Regeringens politik har under det senaste årtiondet varit föga framgångsrik när det gäller finanspolitikens anpassning med hänsyn till dess konjunkturpolitiska uppgifter. Bland annat ledde skattepolitiken under den försvagade konjunkturen för några år sedan till ett väldigt budgetöverskott som till och med något översteg summan av de statliga investeringsutgifterna och den statliga kreditgivningen till det enskilda bostadsbyggandet. Därigenom blev utnyttjandet av landets ekonomiska resurser sämre än som hade varit möjligt att uppnå. Den ryckighet som utmärkt regeringens byggnadspolitik har lett till kostnadsfördyringar och en allt annat än effektivitetsfrämjande utveckling varigenom i längden svårigheterna ökats för en politik som vill åstadkomma en tillräcklig försörjning med bostäder till överkomliga priser.

Medan regeringen sålunda för några år sedan även under en försvagad konjunktur till riktpunkt hade en s. k. totalbalansering, dvs. ett överskott på driftbudgeten, som motsvarade statens egna investeringar och kreditgivning till det enskilda bostadsbyggandet, har den nu, som från vårt håll förutsagts, tvingats överge en sådan politik. På alla håll medges nu att en av budgetpolitikens främsta uppgifter är att anpassa driftbudgetsaldots variationer med hänsyn till konjunkturutvecklingen.

Under nuvarande starka överkonjunktur synes det uppenbart att ett betydande överskott på driftbudgeten är nödvändigt för att en eljest överdriven total efterfrågan skall kunna undvikas. Vi kan därför i rådande läge inte förorda en försvagning av budgetbalansen. Därmed skulle följa risk för starkare inflation, mindre bostadsbyggande och en socialistiskt färgad reglering av kapitalmarknaden — en ur liberal synvinkel ytterst olycklig utveckling. Den samlade verkan av de inkomstförstärkningar, skattesänkningar, besparingar och utgiftsökningar, som från vårt håll föreslagits, skulle snarast bli en förstärkning av budgeten inte blott bokföringsmässigt för budgetåret 1965/66 utan även realekonomiskt.

Det är emellertid klart att en försämring av konjunkturläget i framtiden bör föranleda en stark minskning av budgetöverskottet, ja t. o. m. en brist på driftbudgeten om konjunkturnedgången eljest hotar att bli allvarlig.

För att underlätta en sådan anpassning i finanspolitiken efter konjunkturer och därigenom bidra till en stabilisering är det betydelsefullt att skattesystemet ges en tillräcklig smidighet och anpassningsförmåga.

Naturligtvis är det inte endast via budgetöverskott och -underskott som finanspolitiken påverkar den samhällsekonomiska balansen och penningvärdets utveckling. Även vid oförändrad budgetbalans eller ett oförändrat budgetöverskott kan en ökning av budgetens totala summa innebära en skärpning av inflationstrycket. Det enskilda sparandet minskas nämligen genom de skattehöjningar som kan erfordras för att finansiera en stor ökning av statens totala utgifter.

Det kan också vara av betydelse för penningvärdets utveckling med vilka metoder statens utgifter finansieras, dvs. *hur* skattesystemet är konstruerat och *hur* utgiftsökningen finansieras. Likaså är det klart att olika typer av statliga utgifter direkt och indirekt påverkar sparbenägenheten och utgifterna hos enskilda personer, företag och kommunala myndigheter.

Skattepolitiken kan likväl inverka på prisutvecklingen även på andra sätt än genom att framkalla eller dämpa ett från efterfrågesidan kommande inflationstryck. En »kostnadsinflation» kan framkallas genom lönestegringar som har förbindelse med skattehöjningar. Det är tänkbart att en höjning av skatter som drabbar enskilda personer kan fresta löntagarna att övervältra dessa genom att lönekraven vid avtalsförhandlingar höjes. De kan även lyckas att därvid ernå en extra lönestegring. Dessutom kan skatter, som direkt höjer näringslivets kostnader, verka fördröjande och prissteg-

rande. Detta kan i sin tur medverka till höjda löneanspråk. Produktionskostnaderna pressas då i höjden.

Den verkan som på dessa vägar åstadkommes på löneutvecklingen överdrives ofta. Men i någon mån kan den förstärka den ovan berörda tendensen till prisstegring, som framkallas av att ett höjt skattetryck leder till en minskning av det enskilda sparandet.

En viktig slutsats blir att det är ytterst angeläget att en snabb ökning av statens utgifter undviks, om man vill bekämpa inflationen. Dessutom bör skattepolitiken söka främja den enskilda kapitalbildningen. Genom att motverka överkonjunkturen försvårar eller begränsar man samtidigt den överdrivna nominella lönestegring och den fördyring av råvaror och halvfabrikat genom företagens prispolitik som eljest leder till »kostnadsinflation».

En rationell samordning av enskild och offentlig kapitalbildning med beaktande av önskemålet av full sysselsättning är uppenbarligen en angelägen uppgift i kampen mot inflationen. Det är ingalunda riktigt att en statlig kapitalbildning på längre sikt därvidlag skulle vara mera effektiv än enskild kapitalbildning av motsvarande omfattning. Tvärtom är enskilt sparande ur penningvärdesynpunkt att föredra framför offentlig kapitalbildning med hänsyn till de ovannämnda verkningarna av det höga skattetryck, som är en förutsättning för en sådan kapitalbildning av större omfattning.

Det ovan anförda visar att ett framgångsrikt arbete till förhindrande av en fortsatt väsentlig och skadlig prisstegring måste innefatta en lämplig inriktning av en rad statliga och kommunala åtgärder och en samordning av dessa med organisationernas och företagens strävanden. Vi har därför redan tidigare framfört kravet på en rundabordskonferens som skulle samla företrädare för de berörda grupperna kring uppgiften att uppnå största möjliga förhöjning av realinkomsterna och en snabb ekonomisk utveckling utan onödig allmän prisstegring. Ett ekonomiskt socialt råd bör enligt vår mening tillsättas, som kan mera kontinuerligt diskutera hithörande spörsmål. Ett självklart underlag för riksdagens arbete och den offentliga debatten kring dessa spörsmål bör vara en av regeringen tidigt under riksdagens höstsession framlagd samlad plan.

Det material angående utvecklingen av statens utgifter och inkomster, som presenteras i proposition nr 125 visar att — om inga särskilda åtgärder vidtas — utgifterna kommer att stiga snabbare än inkomsterna. Den av departementschefen angivna utvecklingen skulle medföra en kraftig, fortgående ökning av statens lånebehov under de närmaste åren. Vid utgiftsberäkningen har för övrigt utgångspunkten varit en i princip oförändrad standard och målsättning för verksamheten inom den statliga och statsunderstödda sektorn varvid dock nytillkommande utgifter inom ramen för fastställda planer blivit i viss mån beaktade. Hänsyn har i långtidsbudgeten inte tagits till utgifter som kan förväntas uppstå till följd av ännu icke

fattade beslut. Den bild som sålunda målas av departementschefen ger anledning till frågor av central statsfinansiell och samhällsekonomisk betydelse.

En uppgift, som enligt vår uppfattning har mycket hög prioritet, är att reformera vårt nuvarande oenhetliga och antikverade skattesystem. Viktigt är att den ekonomiska dynamiken och tillväxten främjas. En annan angelägen reform är att flerårsbedömningen siktar till en samordning i tiden av stegringen i utgifter och inkomster. Reformtakten måste i väsentlig mån anpassas efter den takt varmed statens inkomster stiger under förutsättning av ett skattetryck, som uppfattas som rimligt. Angelägenheten av att en stor statsutgift kommer till stånd ett visst år i stället för ett eller ett par år senare måste vägas mot olägenheten av att skatter höjes eller skattesänkningar omöjliggöres. En rullande femårsplan för huvuddragen i den statliga reform- och utgiftspolitiken bör uppgöras. Endast genom en sådan avbalansering i tiden av utgifter och inkomster blir det möjligt att dels lägga reformpolitiken till rätta och dels undvika en produktionshämmande och även i övrigt icke önskvärd ryckighet i skattepolitiken.

Vi har tidigare utvecklat riktlinjerna för en samlad skattereform — (motionen II: 739 år 1965 samt reservationsvis i bevillningsutskottets betänkande nr 16/1965). Det är, som vi ser det, inte möjligt att genom justeringar och förändringar inom ramen för vårt nuvarande, gamla skattesystem åstadkomma ett resursskapande skattesystem. Härför krävs en genomgripande, samlad lösning, som i sina huvuddrag innebär att

1. den direkta beskattningen reformeras, i syfte att bl. a. sänka marginalbeskattningen,
2. omsen ersättes av en mervärdeskatt,
3. punktskatterna med få undantag avvecklas,
4. beskattningen av företag och enskilda utformas så att företagssparande och annat enskilt sparande underlättas och ekonomisk expansion främjas,
5. förmögenhetsskatten skyndsamt överses.

En lindring i den direkta beskattningen genom en mjukare progressivitet framstår som en av de angelägna reformerna på skatteområdet eftersom därigenom arbetsviljan och sparandemöjligheterna gynnsamt påverkas. Denna uppfattning, som också allmänna skatteberedningen gav uttryck åt, delas — som remissyttrandet över beredningens betänkande visar — av en mycket betydande opinion. Som ett steg i denna riktning föreslogs från vårt håll att skatteuttaget i inkomstskikten 16 000—40 000 kr. för gift skattskyldig i jämförelse med regeringens förslag skulle sänkas med ytterligare en procentenhet och att för ensamstående uttaget skulle sänkas med två procentenheter i inkomstskikten 8 000—15 000 kr. samt med en enhet i inkomstskikten 15 000—30 000 kr. — allt i beskattningsbar inkomst. Riksdagens majoritet avvisade tyvärr dessa moderata första steg i riktning mot en väsentlig lindring av marginalskatten.

I detta sammanhang vill vi också erinra om att vi begärt undersökningar

om metoder att undvika inflationens automatiskt skattehöjande verkan.

Den önskvärda sänkningen av den personliga skatten kan emellertid inte genomföras utan en förskjutning mot ökad indirekt beskattning. Det är då ett oavvisligt krav att grupper med svag ekonomisk bärkraft, t. ex. folkpensionärer och barnfamiljer, kompenseras vid en höjning av den indirekta beskattningen. Denna bör omläggas, då den nuvarande omsättningsskatten har verkningar som är mycket besvärande för produktionen. Dels sker en ur ekonomisk synpunkt helt omotiverad och olämplig dubbelbeskattning av företagens investerings- och förbrukningsvaror, dels förfördelas svenska företag, som konkurrerar med utländska företag, vilka erhåller restitution. Den svenska exporten diskrimineras alltså genom omsen. Också för de svenska företag, som säljer på hemmamarknaden, uppstår en kostnadsfördyring, till vilken de utländska företag som exporterar till Sverige inte har någon motsvarighet. Ju mera skattesatsen höjes desto allvarligare blir dessa olägenheter.

En övergång till en mervärdeskatt skulle, som skatteberedningen med tyngd framhöll, eliminera dessa med hänsyn till det svenska näringslivets konkurrenskraft allvarliga olägenheter av den nuvarande omsen. Mervärdeskatten är till skillnad från omsen konkurrens- och konsumtionsneutral. — Det kan här påpekas att numer starkt positivt intresse för mervärdeskatten visas även utanför EEC. I Danmark har nyligen ett regeringsförslag framförts om införande av en mervärdeskatt, som har uppenbara likheter med det system som den allmänna skatteberedningen förordade för Sveriges del.

I en samlad skattereform bör också ske en radikal utrensning av punkt-skatteerna, som inte bara medför avsevärda kontrollsvårigheter utan dessutom snedvrider konkurrensläget och därigenom leder till en oekonomisk fördelning av produktionsresurserna.

Även när det gäller företagsbeskattningens utformning vill vi betona vikten av att den resursskapande aspekten beaktas. Företagsbeskattningen bör konstrueras så, att den vidgar företagets möjligheter till eget sparande och därmed främjar en tillräcklig självfinansieringsgrad, varigenom snabba investeringsbeslut möjliggöres med en positiv verkan på framåtskridandets hastighet.

Förmögenhetsvärdena har genom inflationens verkningar erhållit en allt hårdare skattebelastning. Den av riksdagen i vår beslutade uppjusteringen av det skattefria förmögenhetsbeloppet medför endast att en del av de smärre förmögenheterna i huvudsak befrias från den av inflationen betingade skärpningen av förmögenhetsskatten. Som vi framhållit tidigare bör en översyn av denna skatt under parlamentarisk medverkan ske utan dröjsmål.

Den höjning av förvärvsavdraget för barnfamiljer, som årets riksdag efter förslag från vårt håll beslutat, är glädjande men alls inte tillräckligt långtgående. Bland annat framstår en höjning av maximibeloppet från beslutade

3 000 till 4 000 kr. fortfarande som motiverad. Även andra angelägna reformer på detta område återstår ännu.

Den hårda skattebelastning, som med tillämpningar av gällande sambeskattningsdrabbar en familj, när hemmavarande maka övergår till att förvärvsarbete utom hemmet, avhåller henne inte sällan från att skaffa sig förvärvsarbete. Den utredning som tillsatts inom finansdepartementet för att granska familjebeskattningen borde ha som primär målsättning för sitt arbete att utforma ett förslag som ger båda makarna en verklig valfrihet mellan hem och förvärvsarbete. Speciellt bör man utreda möjligheterna att övervinna de svårigheter, som skulle uppstå vid en eventuell övergång från sam- till särbeskattnings. Utredningen borde, vilket vi tidigare betonat, ske under medverkan av en bredare parlamentarisk representation och betänkandet bli föremål för sedvanligt remissförfarande.

Under hänvisning till det anförda hemställer vi,

att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 125 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t

1. uttala att en samlad skattereform enligt i motionen angivna riktlinjer bör genomföras skyndsamt i syfte bl. a. att reducera marginalbeskattningen och stimulera den ekonomiska tillväxten,

2. begära *dels* att riksdagen förelägges långtidsprogram för utvecklingen av de statliga utgifterna och inkomsterna, så att en fastare grund erhålles för en bedömning av finanspolitiken och reformarbetet under de närmaste åren, *dels* att regeringen under riksdagens höstsession framlägger en samlad plan för åtgärder till bekämpande av den starka prisstegringen.

Stockholm den 18 maj 1965

Bertil Ohlin

Sven Wedén

Sven Gustafson

i Göteborg

Cecilia Nettelbrandt

Henning Gustafsson

Sven Antby

i Skellefteå

Manne Ståhl

Daniel Wiklund